

körül, mintha azt mondaná: Ki meri azt állítani, hogy nincs kalapom?” (6:71.) Andy egyébként mestere a tréfacsinálásnak. Határozott és érdekes egyéni vonásai mélyen emlékezetünkbe vésődnek.

A 14. fejezetben oldalakon át azon kell derülnünk, hogy Éva édesapja mennyire felülről szemléli a rabszolgakereskedő esetlen igyekezetét:

„Szóval, az összes erkölcsi és keresztényi erények foglalata, fekete szattyánbőr kötésben, hiánytalan példány! — ... Szóval, családi lelkésznek is felhasználhatnám esetleg — mondta szárazon a fiatalember. — Nem rossz ötlet. Odahaza úgyis fölöttébb szűkében vagyunk a vallásnak.” (14:193.)

Csak ez a finom irónia teszi egyébként elviselhetővé azt a szomorú tényt, hogy Tamás bátya eladásáról, tehát üzleti ügyről van szó. Miközben a kereskedő bőbeszédűen „portékáját” dicséri, Augustine keserű szavakkal teszi nevetségessé az uralkodó osztályt:

„Az országot csaknem tönkretették a jámbor fehér emberek: a politikusok, akik olyan jámborok éppen a választások előtt — s az egyházban és az államban is annyi jámbor dolog megy végbe, hogy az ember sohasem tudja, ki fogja legközelebb becsapni. No, és azt sem tudom, mennyi e pillanatban a vallás piaci árfolyama. Régóta nem volt újság a kezemben. Maga hány száz dollárt számít a vallásosságáért?” (14:194.)

Augustine felesége kényeskedését és képzelődéseit épp olyan fölényesen ostorozza, mint az északiak nézeteit:

„Jól tudom, hogy milyenek vagytok ti északiak, legalábbis néhányan: utáljátok a négerket, mint a kígyót vagy a varangyos békát, de azért felháborodtok a sérelmeik miatt... Menjetek Afrikába, ahol nem is látjátok őket, aztán majd küldtök nekik egy-két misszionáriust, hogy végezzenek közöttük önzetlen nevelő munkát. Igazam van?” (16:230.)

Dinah kíméletes, elnéző jellemzése mosolyra készíti az olvasót:

„...ma egy abrosszal mosogatja az edényt, holnap valami alsószojnya rongyával! De végül mégiscsak pompás ebédekot főz, remek kávét készít; s akárcsak a hadvezérek és államférfiakat, őt is csak arról szabad megítélni, hogy munkáját siker koronázza-e vagy sem?” (18:266.)

A narrátor összegezése csupán annak a régi igazságnak a megállapítására szorítkozzék, hogy embertársán joggal csak az nevetget, aki az embert valóban szereti. Hogy az író tollát emberszeretet vezette, azt a derűs fejezetek sora éppúgy igazolja, mint a rabszolgaság megszüntetése érdekében elmondott szenvedélyes vádbeszéde. Ez a titka a könyv világsikerének.



VÖRÖS JOLÁN
Hódmezővásárhely

Az irodalom tanár és az olvasóvá nevelés

I.

„Amióta az Olvasó népert-mozgalom zászlót bontott, minden felhívás és minden nyilatkozat hangsúlyozta: meg kell javítani az irodalomoktatás módszereit, ha valóban új olvasókat, s nem akármilyeneket, hanem igényes, gondolkodó könyvbarátokat akarunk nevelni...” — írja Bozóky Éva* a Szegedi Tanárképző Főiskolán e témában tavaly (1969. május 28.) megrendezett nagyszabású ankétal kapcsolatban.

* Élet és Irodalom, 1969. 23. sz.

S azóta is a szakajtó vissza-visszatér ehhez a gondolathoz. Fejtegeti az irodalom tanárok (vagy az irodalmat tanító pedagógusok) felelősségét, feladatait.

Ezt teszi az egyik fontos módszertani kézikönyv is: Nevelőmunka az általános iskola 5—8. osztályaiban. Az irodalmi kultúráltság fejlesztéséről, az olvasóvá nevelésről így szól: „Az általános iskola felső tagozatának irodalmi nevelése akkor eredményes, ha a tanulókat alkalmassá teszi bensőséges, gazdag irodalmi élmények szerzésére. Akkor tehát, ha a tanulók élvezettel olvassák a különféle értékes irodalmi alkotásokat (akár az irodalomkönyvükben található ezek, akár a könyvtárakban), és ha rendszeres könyvolvasókká válnak e nevelés eredményeképpen. Ezt kell elérniük a magyar nyelv és irodalmat tanító tanároknak, akik az irodalmi nevelés felelős vezetői és irányítói a felső tagozat osztályaiban.”

Mindezeket azért idéztem meg, hogy hozzájuk kapcsolódva mondjam el (néhány vonatkozásban), miként próbálunk eleget tenni a fentieknek mi magyar szakos tanárok a hőmezővársárhelyi Zalka Máté Általános Iskolában.

II.

1. Az olvasóvá nevelés alkalmazott módszerei az irodalom órák keretében (közel egy évtized távlatában).

Előjáróban meg kell jegyezni, hogy iskolánkban szaktantermes (kabinet-rendszerű) oktatás folyik. Két egymás melletti terem csak a magyar nyelv és irodalom tanítására szolgál, és közvetlen a tőzsomszédságában van az ifjúsági (iskolai) könyvtár.

Az 1969—70. tanév elejétől végzett „Olvasó osztályért”-mozgalommal kapcsolatos munkák:

a) A tanulók szépirodalmi és ismeretterjesztő könyvekkel való ellátottságának és olvasottságának vizsgálata. (Példának a két 8. osztály eredményeit közöljük.)

Könyvekkel való ellátottság:

Osztály: 8. b. Létszám: 30 fő.

Saját könyvek kötetszáma összesen: év elején: 434 kötet, második félév elején: 662 kötet.

Könyvtárlag 1 tanulóra: év elején: 14 kötet, második félév elején: 22 kötet.

A könyvek kötetszámának megoszlása:

<i>Év elején:</i>		<i>második félév elején:</i>	
1— 5 kötetig	6 tanuló	1 tanuló	
5—10 kötetig	5 tanuló	4 tanuló	
10—20 kötetig	13 tanuló	13 tanuló	
20—30 kötetig	4 tanuló	4 tanuló	
30—40 kötetig	1 tanuló	2 tanuló	
40—50 kötetig	0 tanuló	4 tanuló	
50-en-felül	1 tanuló	2 tanuló	
<hr/>		<hr/>	
30 tanuló		30 tanuló	

Osztály: 8. c. Létszám: 24 fő.

Saját könyvek kötetszáma összesen: év elején: 212 kötet, második félév elején: 315 kötet.

Könyvtárlag 1 tanulóra: év elején: 9 kötet, második félév elején: 13 kötet.

A könyvek kötetszámának megoszlása:

<i>Év elején:</i>		<i>második félév elején:</i>	
0 kötetig	1 tanuló	0 tanuló	
1— 5 kötetig	5 tanuló	0 tanuló	
5—10 kötetig	9 tanuló	8 tanuló	
10—20 kötetig	4 tanuló	10 tanuló	
20—30 kötetig	3 tanuló	5 tanuló	
30—40 kötetig	1 tanuló	1 tanuló	
<hr/>		<hr/>	
23 tanuló		24 tanuló	

(1 tanuló nem választott)

Olvasottság az első félév végéig:

Osztály: 8. b. Létszám: 30 fő.

A kérdésre választott: 29 tanuló.

1— 5 kötetig olvasott 11 tanuló

5—10 kötetig olvasott 14 tanuló

10—20 kötetig olvasott 3 tanuló

20—30 kötetig olvasott 1 tanuló

29 tanuló

Osztály: 8. c. Létszám: 24 fő.

A kérdésre válaszolt: 22 tanuló.

1— 5 kötetig olvasott	10 tanuló
5—10 kötetig olvasott	9 tanuló
10—20 kötetig olvasott	2 tanuló
20—30 kötetig olvasott	1 tanuló
22 tanuló	

b) „*Olvasó osztályért*” részleg kialakítása (a magyar szaktanteremben): olvasó asztal, rajta mindig a tanult anyagnak megfelelően az adott írók—költőkkel kapcsolatos bibliográfiai jegyzék, egy-egy életpálya-ismertető mű. Pl.: Bölöni: Az igazi Ady vagy Czine Mihály: Móricz Zsigmond vagy József Jolán: A város peremén stb. Ezek mellett állandóan helyet kapnak az Új Írás, Kortárs, Tiszatáj, Élet és Irodalom, Nagyvilág hónapról hónapra, illetve hétről hétre megjelenő számai. A tanulók bármikor lapozhatják a tanítás megkezdése előtt, után, s szünetben. A nekik megfelelő egy-egy ismertetésről, versről, novelláról be is számolnak havonta egyszer. (Utóbbi esetben hazaviszik.)

Az olvasó asztal fölötti falrészlet is a mozgalom céljait szolgálja.

A falon elhelyezett szemléltető rácson szerepel az „Olvasó népért”-mozgalom felhívása, valamint a tanulók rajzai (plakátjai) az „Olvasó osztályért” témában, amelyeket időről időre cserélünk, frissítünk. Ugyancsak itt kapnak helyet a terebbe járó osztályok (7. a., 8. b., 8. c.) tanulóiról készült statisztikák: Kinek hány könyve van, — ki mennyit olvasott év eleje óta, — kik járnak könyvtárba és milyen könyvtárba (iskolai, kerületi, megyei)?

c) *Az irodalmi anyag során tanult írók—költők életét, munkásságát bevezető-ismertető órán az olvasó asztalt felhasználva, sőt megtoldva könyvkiállítást rendezünk az adott íróról—költőről.*

A tanulók rendezik. Mindig más munkacsoport vállalja, önkéntes jelentkezés alapján. (A munkacsoport egy osztályon belül van. Pl.: a 8. b. osztályban: 4, a 8. c. osztályban: 3.) Előzetes eligazítás alapján a szobán forgó író—költő fellelhető, hozzáférhető műveinek különböző évjáratú kiadásait mutatják be. Továbbá az íróról—költőről szóló tanulmányokat, cikkeket, képeket. A különböző kiadásokat összehasonlítjuk, az előszókból felolvasunk, vagy egy-egy érdekesebb részletet a műből vagy művekből. (A kiállított könyveket a rendező munkacsoport tagjai ismertetik a fentiek szerint.)

Egy ilyen alkalommal váratlanul kellemes meglepetés ért: az egyik 7. osztályos tanuló 1848-as kiadású Petőfi-kötettel járult hozzá a kiállításához. Más alkalommal a 8. c. osztályban Móricz Zsigmond: Légy jó mindhalálig című regényének feldolgozása folyamán a tanulók kezében levő kiadások alapján ki tudtuk mutatni, hogy a felszabadulás óta csaknem évenként ért meg új kiadást. (Azzal is indult a munka az órán, hogy nagyon népszerű könyv. Mi igazolja? Bizonyítsuk be! stb.)

d) *8. osztályos irodalomelméleti anyag az irodalmi ismertetés, kritika.* Ami más években nehezebben ment —, hogy gyűjtsön mindenki újságból, képeslapból stb. egy ismertetést és hozza el az órára —, azt a jelenben játszva oldjuk meg az *olvasó asztalon szereplő folyóiratok segítségével.*

E témában a tanult anyag és az olvasott ismertetések alapján egyéni feladatul kapták: Legkedvesebb könyvem (olvasmányom) címmel ismertetés készítését.

e) *Adott időközökben a tanulók magánolvasmányaikról is beszámolnak.* Pl.: Mit olvastak a nyári, téli, tavaszi szünetben? Természetesen a megfelelő időszakokban. A beszámoló változatos. Van aki írásban, van aki szóban számol be. Sőt van aki rajzszorozattal.

f) *A szünetek előtt könyvkiállítást rendezünk az olvasó asztalon.* Pl.: a téli szünet előtt ilyen címmel: „Karácsonyi könyvajánlatunk”. A kiállított könyveket a tanulók szedik össze, részben könyvtárakból, részben saját könyveikből, részben a nevelő könyveiből. A könyvkiállítással kapcsolatban azt is megbeszéljük, hogy aki teheti ne csak elolvasásra szerezzék meg a neki tetsző könyvet, hanem amennyiben szülei lehetővé teszik számára, vásárolja is meg a könyves boltokból. Az olvasó asztalra a kiállított könyvek mellé a könyvesboltok tájékoztatóit is kitesszük. Természetesen az ifjúsági és gyermekkönyvekre vonatkozó részét ajánljuk a tanulók figyelmébe.

g) *A jutalmazás* (iskolai és úttörő munkáért) általában könyvekkel történik. Ezzel is rá akarjuk szoktatni tanulóinkat a jó könyvek szeretetére, megbecsülésére. Egyúttal könyveik számát is gyarapítjuk vele. Pl.: a 8. b. és c. osztályosok, akik a legtöbb és legértékesebb könyvet olvasták a téli szünetben, könyvjutalomban részesültek. (Arany: Toldi estéje diákkiadását kapták.)

- h) *A Költészet napjának* mindig külön ünnepi órát szánunk. Ilyenkor a „Szép versek” különböző évfjatrú kiadásából és a kötetek költőinek képeiből szervezünk könyvkiállítást. (Az ünnepi műsor mellett.)
- i) *A könyvhét* alkalmával az olvasó asztalon és az olvasó falon bemutatott plakátok, illetve cikkek, képek, könyvek hívják fel a tanulók figyelmét az ünnepi alkalomra. A bemutatásra kerülő anyagot a tanulók gyűjtik össze, és rendezik el. (Természetesen nevelői irányítással.)
- j) *A „Legalább öt könyvet gyűjtök a tanév folyamán”* akció keretében a 8. b. tanulói közül sokan túlszárnyalták már eddig, és legtöbbször el fogják érni év végére a kitűzött számot. (Létszámuk: 30 fő.)

2. Az irodalom órákon kívüli olvasóvá nevelés alkalmazott módszerei:

- a) *Könyvtárlátogatóvá szoktatás:* Lehetőségek: iskolai, kerületi, megyei könyvtár. (Az utóbbiba csak a 8. osztályosokat veszik fel könyvtári tagnak.)
A tanulók érdeklődésének felkeltése érdekében közös *könyvtárlátogatásra* megyünk a megyei könyvtárba: ahol a dolgozók mindent megmutatnak, megmagyaráznak a gyerekeknek.

Ugyancsak segítenek e munkában a *könyvtáros aktívák*, akik az olvasást legjobban kedvelő tanulókból kerülnek ki, és segítenek mind az iskolai, mind a kerületi könyvtárvezetőknek.

- b) *Olvasónapló pályázaton való részvétel* a „Szabad hazában, Lenin útján” mozgalom keretében.

A pályázat címe: „Csillag a homlokukon”.

Három fordulóban bonyolódik le.

Az első forduló határideje: 1970. január 22. Téma: Lenin az ember.

Kérdései: A cárizmus elől mely országokban bújdosott Lenin az Októberi Szocialista Forradalom előtt?

— Ki az a nagy szovjet író, akivel Lenin barátságban volt és kölcsönösen tisztelték egymást?

— Ezt a verset találtam legszebbnek, legigazabbnak Leninről (a vers címe, szerzője és egy—két sora).

— Ilyennek ismertem meg Lenint, az embert (rövid fogalmazás vagy rajz Lenin életéről, követendő tulajdonságairól).

Olvasásra javasolt művek:

— Élterő legenda (Versek, elbeszélések Leninről) Új kor nyitánya Bp. 1967. Szépirodalmi kiadó 571—603 l.

— Kazakevics: A kék füzet Bp. 1963. Európa.

— A mi Vologyánk Bp. 1957. Kossuth Kiadó.

A második forduló határideje: 1970. február 22.

Téma: Csillag a homlokukon.

Kérdései: — Mikor szabadult fel?

Csongrád

Makó

Szeged

Szentes

Vásárhely

— Melyik szovjet hadvezérről van utca elnevezve Vásárhelyen?

— Így harcoltak a szovjet katonák a népek szabadságáért (versidézetek a vers címének és írójának megnevezésével vagy rajz).

Olvasásra javasolt művek:

— Csillag a homlokukon (Versek, elbeszélések a szovjet katonákról). Új kor nyitánya Bp. 1967. Szépirodalmi Kiadó 415—529 l.

— Tatay Sándor: Bújdosásunk története Bp. 1967. Móra Kiadó.

— Thury Zsuzsa: A legszebb ajándék (elbeszélés). Megnőtt élet Bp. 1965. Szépirodalmi Kiadó.

A harmadik forduló határideje: 1970. március 22.

Téma: Hősök voltak.

Kérdései: — Nevezd meg három olyan kommunista hőst, aki a második világháború alatt a felszabadulásért küzdött.

— Mi volt azon a békepárti röplapon, amelyet a német megszállást követő napokon a vásárhelyi munkásvezetőktől elkoboztak?

— Mikor és milyen címmel jelent meg a felszabadulás után az első vásárhelyi újság?

Olvasásra javasolt művek: — Földes Péter: Találkozás a föld alatt Bp. 1968. Móra Kiadó.

— Hámosi Ottó: Hősök voltak Bp. 1960. Móra Kiadó.

— Hárs László: Majd a gyerekek Bp. 1963. Móra Kiadó.

— Illés Béla: Hazatérés (6. osztályos irodalom könyv.)

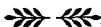
— Szigeti János—Herczeg Mihály: Hmvhely negyedszázados fejlődése 1944—1969. Hmvhely 1969. M. Sz. M. P. Városi Biz. Soksz.

A Pályázatot a Megyei Könyvtár és a Hmvhely- Városi Úttörő Elnökség kulturális szakbizottsága közösen hirdette meg.

c) *Író-olvasó találkozón való részvétel* a könyvhét alkalmával. A Megyei Könyvtár és a Hmv. Városi Úttörő Elnökség kulturális szakbizottságának közös szervezésében.

d) *Az irodalom szakkör és az olvasó mozgalom együttműködési területe:* a könyvmegbeszélésekkel, valamint a vers- és prózamondási versenyekkel az érdeklődés felkeltése az előadott mű szerzője, ill. annak művei iránt. Továbbá irodalmi összeállítások szerkesztésével és bemutatásával a műsorban szereplő írók-költők életének, munkásságának, műveinek megismertetése, megszerettetése.

Munkánk sok esetben nehézségekbe ütközik a tanulók családi környezetének közömbösége miatt.



DR. VÁRKONYI NÁNDOR

Tanárképző Főiskola, Szeged

Az olvasó-mozgalom lehetőségei a gyakorlati órákon

Általános iskolás gyermekeink olvasóvá nevelése valamennyi tantárgy tanítása során megvalósítandó feladat. A technika századában azonban különösen hangsúlyos e probléma a reál ismeretek vonatkozásában. A gyakorlati foglalkozás tanításával kapcsolatban a mozgalom előnyeinek a kihasználását sürgeti még az a körülmény, hogy a tantárgynak ez idő szerint nincs tankönyve.

A fenti megfontolások után nyilvánvaló, hogy az általános iskola műszaki alapozása sem nélkülözheti a könyvekkel való barátságot. A kérdés, hogy milyen úton induljunk a megoldás felé? Nem kétséges, hogy nagyon sok lehetőség kínálkozik. Ezúttal egyet szeretnénk bemutatni a sok közül.

Még a téma részletezése előtt megjegyezzük, hogy a rendelkezésre álló időkeret szűkös volta miatt a műszakis nevelőknek mindig komoly gondot okozott az anyagismereti részek tanítása. Ezen a problémán is segíthet – egyéb előnyei mellett – az olvasó-mozgalom céltudatos beindítása.

A könyvnek, mint oktatási eszköznek a használata, bizonyos módosításokat kíván a nevelőtől módszereit illetően. A megszokott, hagyományos eljárásokat új megoldások váltják fel, melyek jobban biztosíthatják a várt eredményeket.